

Güney Azerbaycan Şiir Antolojisi, (Hazırlayanlar): TURGUT KARABEY-HABİB İDRİSİ, Taş Medrese Yayınları, Erzurum 1991, 296 s.

Yirminci yüzyıl Türk şiirinin, geniş bir coğrafi alanda çeşitli lehçelerde, zengin mahsulleri bulunduğu tahmin ediliyor. Bir kısım lehçelerdeki şiirlerin yayımlandığı kitaplarda kullanılan alfabe bunların okunuşunu zorlaştırıyordu. Güney Azerbaycan'daki Türkçe şiirler ise, uzun yıllar basılıp yayınlanmak hakkından yoksun sözlü şiir geleneğinin yüzyılımızdaki devamı olarak, dilden dile geçerek yakın zamana gelebilmişler, ancak pek azı yayınlanmak imkânı bulabilmişlerdir. İşte Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nin iki değerli öğretim üyesi tarafından hazırlanan *Güney Azerbaycan Şiir Antolojisi* bu bölgenin son asır şiirinden oldukça zengin ve çeşitli örnekleri kapsıyor.

Antoloji, üzerinde anlamlı bir Azerbaycan haritası bulunan bir mavi kapak içinde yayımlanmıştır. Azerbaycan'ı ikiye bölen sınır bir karanfil motifi ve bir tar resmiyle gözlerden gizlenmeye çalışılmıştır.

Eserin önsözünde, Azerbaycan'ın iki bölgeye ayrılması, Güney Azerbaycan'ın 1930-1979 yılları arasında Türkçe yayın yapmadan mahrum edilişi, bu arada yazılan eserler yayınlanmadığı ve geniş okuyucu kitlesine ulaşamadığından adeta sözlü ürünler durumuna düştüğü için, bu durumun da Güney Azerbaycan'daki Türk edebiyatının gelişme ve ilerlemesini engellediği bahisleri üzerinde durulmuştur.

Bu bölge edebiyatının diline Farsçanın hakimiyetine, daha çok aruz vezninin kullanıldığına temasla, Şehriyar'dan söz edilmiş, sonra da imkân ve metin azlığından, seçme imkânının darlığından, derinliğine değerlendirme yapılamadığından yine önsözde bahsolunmuştur.

Bu bölge şairlerinden bir kaçıyla çağımız şairlerinin eserleri arasındaki benzerliklere, Fethi Gedikli ile Yusuf Gedikli'nin 1983'te yayımladıkları *Çağdaş Azeri Şiiri Antolojisi*'ne değindikten sonra Önsöz'de *Güney Azerbaycan Şiir Antolojisi*'ne kaynaklık eden 1985'te İran'da eski harflerle yayınlanan *Edebiyat Ocağı* adlı tezkire tanıtılmıştır.

Daha kolay okunup anlaşılabilmesi için antolojideki şiirlerin dili Türkiye Türkçesine yaklaştırılmaya çalışılmıştır.

Antolojide yirminci yüzyılda yaşamış 101 şairin 185 şiiri yer almıştır. *Çağdaş Azeri Şiiri Antolojisi*'nde ise, Güney Azerbaycan'dan 22 şairden 38 şiir bulunmaktadır.

Antolojide yer alan ilk şair "Aydın" mahlasıyla da yazan Tebrizli Faik'tir. Ve ilk şiir "Anavatan"dan iki dörtlük okuyalım:

"Anayurdum imanımsan,
Nefesimsen, sen cânımsan,
Sensiz nece men yaşaram?
Damarımda; al kanımsan.

Bu bir oddur sönmeyecek,
Hakkın üzü dönmeyecek,
Men ölsem de sinemdeki
Vatan aşkı ölmeyecek."

Yine vatandan, esir illerden bahseden Erkânî ve Habib Sahir'in birer şiirini Şehriyar ve meşhur "Heyder Baba'ya Selâm" başta olmak üzere dört şiirle izliyor. Haydar Baba, Şehriyar'ın yurdunda bir dağın adı, bu dağı selâmlyan şiirse, bir çok acıların dile getirildiği uzun bir sembol deyiştir. Tamamı daha önce Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü tarafından yayınlanmıştı. "Sehend" dağı için yazdığı destan şiir de antolojide yer almıştır. Bu şiirin son kıtası

"Dedin Azer Eli'nin bir yaralı nisgilyem men
Nisgil olsam da gülüm, bir ebedî sevgilyem men,
El meni atsa da öz gülşenimin bülbülyem men,"

mısralarıyla başlayıp şöyle sona erer:

"Emma menden sarı sen arhayın ol, şanlı Sehend'im,
Deli ceyranlı Sehend'im,
Men daha eşi-i elâ kölgesi tek başda tacım var,
Elde Mûsa kimi Fir'ovna ganım bir ağacım var,

Herecim yoh, ferecim var
Men Eli oğluyam, âzâdelerin merdi, murâdi,
O garanlıglara meş'el, ol işigliglara hâdi,
Hagga, imana münâdi,
Başda sınımaz siperim, elde kütelmez gılıcım var..."

Nisgil= hasret ve özlem; arhayın= rahat, ferah; hercec= yenilgi, felâket; ferec= üstünlük, kazanç; hâdi= kurtarıcı; kütelmez= keskinliğini yitirmez demektir.

Antoloj'de Bahadır, Nuhustin, Nikgüher, Sultanî ve Bariz'in şiirlerini, Nutki'nin "Yol Kahvesi" adlı eseri izliyor. Bu şiirin Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Han Duvarları"na benzerliğine antolojinin "Önsöz"ünde de işaret olunmuştur. Gerçekten de aynı hüznülü sesle şiir, şöyle başlar ve duygulardaki birliğe güzel bir örnek verir:

"Uca dağın göksüne söykenmiş yıhık bir dam,
Yanında seyrek, cansız, bölgesiz bir iki çam,

Kiçik, sınık pencere göz tikmiş tozlu yola,
Misafir izi arar baharak sağa sola...

Ahşam bütün hüznile, çökerken karşı dağdan,
Kahvenin kabağında ayandı bizim kervân."

Şivâ, Azerm, Bahtiyarî, Râsî, Derviş, Sâbirî, Hüseyinî, Şeydâ, İlkar, İkal, Azerli, Mecdfer, Menüs, Min'im, Sehend, Şimşek, Hoşmerâm, Sönmez, Şâik, Enver, Kerimî, Sâdik, Barış, Nasir...Türköglü, Azerî, Azhar, Münferid, Savalan Antoloji'deki diğer isimlerden birkaçıdır. Erdebili Savalan, aynı zamanda musikişinastır. İşte Fuzulî'nin şiirini andıran birkaç mısraı:

"Aynlıktan bağrıma düşmüş kara hal yanbayan
Gel ki, koyma çoh ucalsın arşa feryadım benim.

Gel saçın itriyle eyle meni bi öyle kim,
Bilmeyen heç men kimen, ya kim nedir adım benim.

Aşkına yanmam Fuzulî tek, sadakat gözlerem
Yurdum odlar yurdudur, düzgündü bünyadım benim."

Sonra bir göz doktoru olan Mimârî, ardından sırasıyla Pâkbâz, Çavuş, Hasanî, Safâ, Elçi, Hâdim, Suhanver, Adsız, Çiçek, Sâlis, Tenhâ, Şâhî, Derviş, Mugan, Müderris, Şâmî, Şehrek, Şekip, Azâde, Sâdik, Bûzeri, Eloğlu, Şehbiz, Ulduz, Şafak, Tilim Hanlı, Altay, Resûlî, Hicrân, Şebgir, Tâhir, Zülfikar, Seher, Haydar, Hurrem, Figân, İldırım, Seyyid, Sâdik, Muganoğlu, Efsâr, Seloğlu, Şafak, Nâsîh, Areş, Arzu, Mürsid, Sâhil, Sâki ve Yanar şiiirleriyle antolojide yer almıştır.

Sıralanmada şairlerin doğum yılları esas alınmıştır. Antolojideki 101 şairin 60'ı, Tebriz ve Tebriz'e bağlı yerleşim birimlerinde doğmuştur. Bunu 22 şairle Erdebil ve civarı, 10 şairle Arasbarân, Ehren ve Karabağ gibi civarı izler, Urumiye'de 4, Meraga'da 2, Astara, Mugan ve Serab'da birer şair doğmuştur.

Güney Azerbaycanlı şairlerin bir kısmı yüksek öğrenim görmüşlerdir, lise mezunları ve öğretmenler dikkati çekmektedir. Bir kısmı memurluk, kalanı çiftçi, işçi bir kısmı da terzi, saatçilik, döşemecilik, kırtasiyecilik, tüccarlık, kunduracılık gibi serbest mesleklerde çalışmaktadırlar.

Antolojide, şiiirlerden önce şairlerin kısa biyografileri ile basılan kitaplarının adları vardır. Şairlerin bir kısmı aynı zamanda tiyatro yazarıdır. Yine şairlerin bir kısmı Fuzulî'nin, Mevlânâ'nın, Sadi ve Hafız'ın etkisinde eser vermişlerdir. Şehriyar'dan etkilenenlerin sayısı da fazladır. İçlerinde halk tarzı deyişleri olanlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri de Şâmî olup Karacaoğlan'ı haurlatan deyişleri vardır. İşte "Dağlar" adlı destan şiiirinden birkaç dörtlük:

"Nağıllar dünyâsın yâdıma salır
Heybetli, vakarlı, dumanlı dağlar.
Deyirem göresen haçandan kalır,
Kaçak Nebi'lerden nişanlı dağlar

Başı buludlarda yerde ayağı,
Lâleden köyneği, kardan papağı,
Kartallar mekânı, şiiirler yatağı,
Kerem'li, Garib'li dastanlı dağlar.

Mecnûn'u, Ferhad'ı dillere saldı,
Koroğlu, Babek'i bağrına aldı,
Onlardan bize bir hamase kaldı,
Kıratlı, bozathı, ozanlı dağlar.

Şâmî'yem gelmişem yollar uzununu,
Ohuram ay çoban kaytar kuzunu,
Basmışam bağrıma ilham sazını,
Gör neler deyirem boranlı dağlar?"

Eserin sonundaki özel adların ve bazı terimlerin "Açıklamalar"ı ve "Sözlük" bölümleri antolojiyi daha kolaylıkla okuma imkânı sağlamaktadır. En sonda kısa bir kaynakça yer almıştır.

Güney Azerbaycan Şiiir Antolojisi, Şehriyar'ın "Haydar Baba'ya Selâm"ı ve Sehend'in "Sazımın Sözü" dışında çoğunu bilmediğimiz Türk şiiir hazinesinin gizli ve kapalı kalmış bir bölümlerinden 183 parçayı şiiir severlerin zevkine sunmaktadır.

DR. MÜJGÂN CUNBUR
Atatürk Kültür Merkezi Asli Üyesi.

Erdem 19, F. 21

